

ETO: 929 (439):27–13 Szent E.
27–13:364.2:613.2

Hegedűs Antal

ERZSÉBET – A SZOCIÁLIS ÉRZÉKENYSÉG SZENTJE

Elisabeth – the Saint of Social Sensitivity

Árpád-házi Szent Erzsébet a 13. század első felének a gyermeke volt. 1207-ben, 800 évvel ezelőtt Sárospatakon, született – 1231-ben, 24 éves korában halt meg Tübingiában. Erzsébet 800 év után is a mai keresztény szeretetszolgálatok és szociális érzékenységre törekvő emberek példaképe: szorgalmasan dolgozott, együttértett a rászorulókkal és bőkezűen segítette őket.

Kulcsszavak: szent, szociális érzékenység, Tübingia, Wartburg

A történészek a középkori civilizáció fénykorának nevezik a XIII. századot.¹ Ez volt az a kor, amikor a népvándorlás viharos századai után megszilárdult Európa politikai, vallási, társadalmi és gazdasági rendszere. A civilizáció fejlettségére jellemző, hogy az egyházi és világi főurak jövedelmeikből csodálatos, máig fennálló katedrálisokat, várakat és palotákat építettek.

A ragyogó fények mellett azonban sötét árnyak is uralták ezt a 13. századot.² A fény és árnyék kontrasztját szemléletesen érzékelteti a század tudós és szent életű szerzetese, Szent Bernát, amikor kora egyházának az állapotát jellemzi: „Az egyház falai ragyognak – a szegények szükölködnek. A katedrálisok köveit arannyal borítják – a szükölködő szegényeket meztelenül hagyják. Az éhezők terhére elégítik ki a gazdagok szemeit.”³

Hasonló kritikus hangnemben nyilatkozott Szent Erzsébet is, korának aranytól és ezüsttől roskadozó képeiről és szent szobrairól. Amikor a szerzetesek lelkendezve mutatták a fejedelemszónynak templomuk képeit és szobrait, Erzsébet kijelentette: „Jobb lett volna, ha a rájuk aggatott aranyat és ezüstöt élelemre és ruhára fordítottátok volna. Én a szivemben örzöm és tisztellem azt, amit ezek a képek és szobrok ábrázolnak.”⁴

A 13. században kialakult feudális jogrendet a főurak anarchiává süllyesztették szüntelen viszálykodásukkal. Ebben a feudális anarchiában tevékeny szerepet játszottak az egyháziak is, akik szüntelen harcban álltak a világi hatalmaságokkal és az ellenegyházakba szervezkedő szociális eretnekségekkel. A pápa és a püspökök kiközösítéssel büntették az engedetlen világiakat – igen gyakran anyagi okok miatt – egy-egy birtok tulajdonjoga miatt. Emiatt pl. hosszabb-

rövidebb időre ki volt közösítve Szent Erzsébet apja, II. András király, apósa, Hermann gróf, sőt még a férje, Lajos örgróf is. A feudális anarchia korában a leigázott, jogfosztott, éhező és nyomorgó néptömegek gondjainak az orvoslása egészen a háttérbe szorult. Tiborcnak, a kizsákmányolt magyar parasztnak a panaszai egész Európában visszhangzottak.⁵

Az élete értelmét kutató asszisi posztókereskedő fia, Francesco, ekkor halotta egy látomásban Krisztus üzenetét: „Ferenc, menj és építsd fel a hajlékomat, hisz látod, hogy csaknem romokban hever”. Csak évek múlva értette meg Ferenc, hogy nem a város határában fekvő romkápólnának, hanem a düledező katolikus egyháznak az újjáépítésére hívja őt az Úristen.⁶ Ezt az egyházat pedig, durván fogalmazva, nem a világi hatalom, hanem a szociális kérdés megoldatlansága fenyegette pusztulással.

Erre a veszedelemre mutat az is, hogy Szent Erzsébet korában az eretnek-ségek döntő többsége nem dogmatikai okokból, hanem szociális okokból keletkezett: a világi és az egyházi hatalmasságok kizsákmányolása, a szegények elnyomása miatt.

Ha Szent Erzsébet életét vizsgáljuk,⁷ akkor azt kell mondanunk, hogy életének külső körülményeiben teljes egészében korának a gyermeke volt, lelkületében és érzésvilágában azonban egyedülálló jelensége volt korának, a XIII. század első felének. Fejedelmi család gyermeke volt. Az Aranybullát kiadó Árpád-házi II. András és a merániai anya, Gertrúd, Erzsébet születése után azonnal megkezdték leányuk jövőjének a tervezését. Így került Erzsébet már négyévesen Tübingenbe, Németország egyik legjelentősebb tartományába, hogy Hermann örgróf hasonló nevű fiának, Hermannak jegyeseként Wartburg várában neveljék. Amikor vőlegénye öt év múlva hirtelen meghalt, akkor a dinasztikus érdekek miatt a kilencéves kislány Lajos grófnak, elhunyt vőlegénye öccsének a menyasszonya lett. Tizennégy éves volt, amikor összeházasodtak. Hatéves boldog házasság után azonban a keresztesháborúba induló férje már Itáliában, egy járványos betegségben meghalt. A húszéves Erzsébet három kisgyermekével özvegyen maradt. Az udvarban azok, akik nem értettek egyet Erzsébet „másságával”, adakozó életstílusával, mind nyíltabban intrikáltak ellene. Végül is elűzték otthonából, és Erzsébet, Wartburgot elhagyva, egy rozszant házban húzta meg magát, két keze munkájával kereste kenyerét, míg 24 éves korában magához nem szólította az Úristen.

Egészen természetes lett volna, hogy ez a magyar földről német földre szakadt királylány „inkulturálódjon” a korabeli német kultúra fellegrájának, Wartburgnak az életébe, a ritterek és a Minnesängereknek, a vándor költőknek a világába. Ha ez bekövetkezik, akkor a történelem úgy emlegetné Árpád-házi Erzsébetet, mint II. Frigyes német császár feleségét.

Erzsébet azonban „kilógott” ebből a világból. Kislánykorától kezdve haláláig olyan szociális érzékenység élt benne, amit nem magyaráz sem a neveltetése, sem a kor szelleme.

A szociális kérdés fontosságát nem ismerték Erzsébet korának egyházi és világi hatalmasságai. Ezek meg voltak győződve arról, hogy vagyonuk, gazdagságuk és életstílusuk a korabeli rendszer velejárója, és hogyha Isten dicsőségére katedrálisokat, kolostorokat és templomokat építenek, akkor eleget tettek keresztény kötelességüknek, hisz a szegénység e világrend velejárója.

Erzsébet kislánykora óta grófok, hercegek vagy fejedelmek körében mozgott – olyan asszonynak nevelték, aki szívvel-lélekkel osztja férje uralkodói dicsőségét, országlásának gondjait. Apósa, Hermann és férje Lajos voltak a korabeli német irodalom legbőkezűbb mecénásai. Wartburg várában Walther von der Vogelweide mellett otthonosan nyüzsögtek németföld költői, irodalomkedvelői, akik a lézengő, vándor lovagokkal együtt, mai kifejezéssel élve, kosztot, lakást és teljes ellátást kaptak a thüringiai fejedelemtől. Erzsébet részt vett ebben a sűrű napi programokkal teli életben. Férje oldalán részt vett a zajos mulatságokon. Nászutuk során lóháton elment vele Magyarországra, hogy bemutassa férjét apjának és a magyar rokonságnak. Férje távollétében vezette a birtok gazdasági ügyeit.

Mindezek ellenére Erzsébet a szegények között volt otthon!

Amikor csak tehetette, a betegek, öregek, az árvák és az elesettek körében mozgott. Kislány korától kezdve haláláig élt benne egy olyan szociális érzékenység, amely azt diktálta neki, hogy az őt körülvevő nyomor világában nem élvezheti nyugodtan azt a kényelmet és gondtalan életet, amit korának gazdagsága nyújt neki. Ez a szociális érzékenység azt diktálta Erzsébetnek, hogy inkább a szegényekkel éljen, mint a gazdagokkal, hogy inkább a létbizonytalanságot vállalja, mint a bezbiztosítottságot. Életének az volt a fő programja, hogy segítsen, ahol csak tud. Hivatásának érezte, hogy éhezzen az éhezőkkel, hazátlan és rongyos legyen a rongyos hazátlanokkal.

Ezt a szociális érzékenységet Erzsébet nem tanulta – ez volt a természetete – a Biblia szavaival élve, ez volt az Istentől neki ajándékozott karizmája – Istennek ingyen adott ajándéka.⁸

Férje tudtával, aki egyedül értette meg Erzsébetnek ezt az egyedülálló tevékenységét, éhínség idején kiporciózta a fejedelmi udvar készleteit, hogy enyhíthessen a rászorulók éhségén. Étkezéseknél gyakran megkérdezte, hogy ami az asztalra került, jogosan szerzett jövedelmekből készült-e, ellenkező esetben nem volt hajlandó enni az ételből.

Pénzzé tette ékszereit is, csakhogy segítsen a rászorulókon. Gyakran be ment a szegényházba, főzött, takarított, mosott rájuk, bekötözte sebeiket.

Az árvaházban gondozta, etette és fürdette a kicsinyeket. A bélpoklosokat, akiket mindenki elkerült, félelem nélkül ápolta. Özvegyasszony korában, a neki adott havi járandóságából, kórházat építtetett, annak ő volt a fő betegápolója.

Erzsébetben megvolt az a merészség, hogy hősiezen szolgálja a szegényeket, akkor is, ha környezete ezeket a szociális gesztusait nem értette meg. Úgy

vélték, hogy eltékozolja a családi vagyont, hogy túlzottan segíti a rászorulókat. Egyesek úgy vélik, hogy a pápa nem is annyira lelkiatyaként adta Erzsébet mellé Konrád mestert, a szigorú premontrei szerzetest és inkvizítort, hanem azért, hogy Erzsébetet óvja a szociális gesztusok túlzásaitól. Amikor Erzsébet ebben nem hallgatott rá, Konrád mester mintegy gyámság alá helyezte őt, elvette tőle a havi kétezer márká nyugdiját és ő gazdálkodott vele. Erzsébet azonban kifogott a „gyámján” – szolgálólányaival odaült a szövőszék és a rokka mellé, a megtermelt árut eladta, és így mégiscsak tudott jótékonykodni. Évtizedekkel ezelőtt egy érdekes összehasonlítást olvastam az NDK és az NSZK közötti rendszer különbözőségéről. E szerint „az NDK szocialista, az NSZK pedig szociális ország”. Ez az összehasonlítás azt akarta mondani, hogy az NDK *rendszere* szociális, az NSZK-nak viszont a *gyakorlata* szociális.

Úgy látom, hogy Árpád-házi Szent Erzsébet nem azért jótékonykodott, mert a korabeli „rendszer” szolgálói szószékekről és a szerzetesi regulákon keresztül követelték a szegények megsegítését. Erzsébet a szívében élő szociális érzékenység sugallatára, ma így mondanánk, hogy „volontőrként”, önkéntesen cselekedett és segített. Egész életében hasznos munkával töltötte az idejét. A családjáról való gondoskodás mellett mindig a segítség gyakorlata volt a legfontosabb.

A 13. század végén a misztikus Magdeburgi Mechtild megkérdezte az Urat, hogy Erzsébet a maga 24 évével hogy tudott olyan népszerű lenni? Az Úr ezt válaszolta Mechtildnek: „Erzsébet nem olyan, mint a várakban ücsörgő hitetlen hölgyek, akik csak lopják a napot”.⁹

JEGYZETEK

¹ Klaniczay Gábor (szerk. = Európa ezer éve. A középkor II. 9–168. o. Osiris Kiadó, Budapest, 2004

² Uő, II. 22. o.

³ Georges Duby: A katedrálisok kora. Corvina Kiadó, Budapest, 1998. 103. o.

⁴ Manfred Lemmer: Das Leben der Heiligen Elisabeth. Styria Verlag, Graz, 1981. 141–142. o.

⁵ Molnár Erik (szerk.): Magyarország története. Gondolat Kiadó, Budapest, 1971. I. k., 76–80. o.

⁶ Schütz Antal: Szentek élete. Pantheon Kiadó, Budapest. 1995. 651 sk.

⁷ Glatz Ferenc (szerk.): História: História Alapítvány Kiadó, 2007. 5–6. szám, 55–63. o.; Schütz Antal: Szentek élete. I. m. 776–778. o.

⁸ 1Kor 12,11.

⁹ Glatz Ferenc: História. I. m. 60. o.

ELISABETH – THE SAINT OF SOCIAL SENSITIVITY

Saint Elizabeth of the Árpád dynasty was a child of the first half of the thirteenth century. She was born at Sárospatak eight hundred years ago in 1207, and she died at the age of twenty four in Thuringia in 1231. Elisabeth is still, eight hundred years later, the model to follow for the present day charity organizations and people who aspire for social sensitivity. She was diligent, felt deep compassion toward the needy and helped them open-handedly.

Keywords: saint, social sensitivity, Thuringia, Wartburg